

Dialog o obecných tématech byl natočen ve čtvrtek 25. října 2012 v dopoledních hodinách v prostorách pracovny Ivana Klímy. Na Dubině 5, Praha 4, Hodkovičky.

MS: *Co pro vás znamená rok 1989? Jaké naděje jste do něj vkládal, jak se naděje naplnily?*

IK: V roce 1989 padl komunismus, což byl vytoužený okamžik. Musím se přiznat, že nejsem velkým optimistou, a proto do převratů nevkládám velké naděje. Aspoň nemohu říci, že bych byl následně příliš zklamán. Přímo na toto téma jsem napsal na pokračování několik článků ... Varoval jsem lidi, aby si nedělali velké naděje, jelikož lidé jsou stále titiž. Lidé, kteří dělali revoluci, vyrůstali většinou za minulého režimu a mají jen nejasnou představu o fungování demokracie.

... Zátěž ...

MS: *V ekonomii se tomu říká, „path dependency“, což bychom mohli označit jako závislost na cestě. Jsme s minulostí spjati ...*

IK: Nepřišli jsme odněkud zvenčí nenarušeni tím, co jsme zažili, a proto bylo užitečné krotit velká očekávání. Myslím si, že základní se stalo, jelikož se skoncovalo s totalitním režimem. Zavedla se svoboda slova, svoboda pohybu, ...

MS: *... také možnost volby zaměstnání.*

IK: Jinými slovy základní občanské svobody byly obnoveny, a to znamenalo obrovský přelom. Víc se čekat nedalo. Pochopitelně zlovyky, které lidi měli, se začaly projevovat, když opadlo revoluční nadšení. Dnes máme korupci, pokud dnes člověk nemá „doporučení“, tak se moc daleko nedostane.

MS: *To proto, že nerozhoduje kvalita člověka, jeho profil.*

IK: Charakterové vlastnosti se neposuzují na prvním místě. Neříkám, že to platí ve všech případech. Žijeme ve svobodné společnosti, záleží, kdo kde šéfuje, kdo na co klade důraz. Jistě, ona únava způsobí, že vlastnosti, jež by měly být v demokratické společnosti základními, na prvním místě nejsou. Záleží, kdo se kde přimluví, kdo je v jaké straně,

MS: *Nepřímo naznačujete, že se postupnými kroky navracíme do minulého režimu.*

IK: Nový režim dělají staří lidé a nesou si s sebou staré zlovyky.

MS: *Jsou lidé, kteří budou tvrdit, že je více jak generaci po „sametové revoluci“ ...*

IK: Nyní píší takové aforismy a v jednom z nich říkám, že neustále čekáme, že nová generace všechno změní, ačkoliv jsme ji sami vychovávali.

... Naděje ...

MS: *Nu, proč podle vás si lidé s rokem 1989 spojovali naděje. Byl jste rezervovaný, ale ...*

IK: ... to je spojeno s koncem komunismu a totality ...

MS: *Byl zde velký předěl, a proto byl pro mnohé důvod k „přehnané“ naději.*

IK: Lidé si dělají naděje. I v únoru 1948 si dělali naděje, ačkoliv to byl počátek katastrofy. Lidé si naděje dělají v okamžiku zlomu. To proto, že se změnou spojují cosi, co je nutně pozitivní. Změna nese jak pozitivní tak negativní rysy, při jakékoliv změně se nahoru dostává zvláštní druh lidí. Ti se svezou na vlně, která je vyvolána společenskou změnou. Mají „čuch“ na to, co ve chvíli změny poletí.

Najednou se nahoru dostanou „nečekaní“ lidé.

MS: *Právě v počátku se do popředí dostali lidé z Charty 77...*

IK: Jistě.

MS: *Jednoduše to byli lidé, kteří o věcech politiky přemýšleli, někdo by mohl říci, že se tiše připravovali na možné „převzetí“ moci. Ti věděli, že lidé, kteří stáli v čele před rokem 1989, jsou vyčerpaní.*

IK: To je velice vlídně řečeno o těch, kdo tu vládli. Zároveň ve spojitosti s Chartou bych nerad používal slovo převzetí moci. Souhlasím s tím, že v roce 1989 se objevila řada vynikajících osobností v čele s Václavem Havlem, jehož si nesmírně vážím, a jenž přechodu dal morální étos. Též přišli lidé ze zahraničí. To bylo důležité, neboť měli zkušenosti s demokracií.

... První republika ...

IK: My jsme si cosi pamatovali z první republiky, což bylo z části idealizované a z části nedostatečně poznané. Shodou okolností jsem o demokracii za první republiku něco málo věděl, neboť jsem napsal svoji disertaci o Karlu Čapkovi a ten byl jednou z důležitých osobností tvořících politické ovzduší oné doby.

MS: *Dá se říci, že během obnovy demokracie, jsme mohli v dobrém navázat? Někdo může namítnout, že předěl je tak velký, že návaznost je iluzí. Ti, kdo tehdejší demokracii znali, nebyli mezi námi či byli na konci svého života.*

IK: Ano, to je pravda. Takový Václav Černý byl v tomto ohledu velkou autoritou pro naši generaci. Ale jistá duchovní kontinuita pokračovala. Byla snaha ji udržet a navázat na ni. To se například týká většiny z naší generace (myslím tím literární generaci) třeba Karla Pecky, Václava Havla...

MS: *Ano, Havel byl shodou okolností označen za člověka, jehož lze postavit vedle takové osobnosti, jako byl Tomáš G. Masaryk. Havel i Masaryk byli filozofy na Hradě, třebaže Havel nebyl akademickým filozofem, jako byl Masaryk.*

IK: Bylo více lidí, kteří se snažili navázat. V Brně byli třeba spisovatelé i politici, kteří by neměli být zapomenuti.

... Komunismus ...

MS: *Dobrá, vraťme se před rok 1989 ... Jak vnímáte minulý režim? Jak uvažujete o komunismu? Prožil jste jej celý. Když nastupoval, bylo vám 17 let. Někteří z nás tvrdí, že tento systém byl zmarem. Ničil to, co tady bylo. Jak se k tomu stavíte? Sám jste v padesátých letech byl součástí partaje?*

IK: Myslím si, že to byl zločinný systém jako každý totalitní systém. Také to byl utopický systém. Každá utopie, neboť je neuskutečnitelná a slibuje nerealistické, dříve či později sahá k teroru. Jelikož nemůže naplnit sliby, jež lidem dala, musí zklamané lidi k součinnosti přinutit. To řečeno zjednodušeně je pohyb, který je pro utopický režim nevyhnutelný. Postupně jsem si uvědomoval, že režim je v podstatě zločinný.

MS: *Proč jste se ale stal součástí strany?*

IK: Stal jsem se její součástí, ale nikoliv struktur. Vstoupil jsem tam z důvěry v klamné sliby, ale celá

léta jsem vlastně usiloval o změnu celého systému. Je nutné říci, že kdo byl ve straně, tak měl daleko více možností něco reálně podnikat pro to, aby se systém změnil. Každý pokus o reformu totalitního režimu, vede k jeho podkopání.

MS: *Mohl jste si říci: „Ano, když bych tam nebyl či by tam nebyli jiní slušní lidé, tak by ve straně byli lumpové.“*

IK: To pochopitelně též, ale to je pouze sebe obhajující floskule. Je pravda, že kdo byl ve straně, měl více možností než nestraník, tedy mohl i o něco více kritizovat. Z několika článků, které jsem otiskl, byl průšvih, ale vyšly. První moje otištěná povídka se týkala brigád mládeže a vzbudila svým způsobem poprask. V Literárních novinách, kde jsem měl na starosti „názorové stránky“, se konaly spory a hádky s cenzurou prakticky každý týden.

MS: *Jinými slovy jste se podílel na liberalizaci poměrů.*

IK: To doufám.

... Zmar ...

MS: *Když nad obdobím uvažujete, tak byste toto období označil jako období zmaru, že Češi díky tomu, že jsme měli dobré výchozí podmínky, tak jsme ztráceli, jelikož země, které byly na Západ od nás, měly úplně jiný vývoj ...*

IK: Pohybujeme se ve sférách duchovních ...

MS: *Ano ...*

IK: Pochopitelně. Oni měli daleko více možností. Na druhé straně, když překonáváte velké obtíže, tak to má vliv na to, že se více zabýváte svobodou, více se snažíte formulovat její podobu.

MS: *Můžeme konstatovat, že i když jste s totalitou více konfrontován, tak se vůči ní lépe vymezíte než ...*

IK: ... ten, kdo je venku.

MS: *Více dané téma promýšlíte.*

IK: Svoboda se stává vzácnou, není samozřejmá.

MS: *Člověk, aby něco poznal, tak to musí ztráct. Díky tomu je náš život pestřejší.*

IK: Musí o to usilovat, musí s něčím zápasit, popírat to. Jinými slovy je to řečeno s Hegelem negace negace.

MS: *Soudíte, že ideologie komunismu je v něčem ospravedlnitelná? Člověk ji může podpořit z důvodu, že slibovala usilovat o spravedlivou společnost.*

IK: Je to utopie a ty končívají tím, že začnou páchat zločiny, když se dostanou k moci a lidé shledají, že utopie jsou neuskutečnitelné.

... Komunisté v současnosti ...

MS: *Nyní bych přešel do současnosti. To, že komunisté nezmizeli z politické mapy světa, může být z důvodu existence „romantických snah“ po lepších společnostech a také hnacím mechanismem pro*

jiné strany, které jsou součástí politického spektra. Do jisté míry mohou nastavovat zrcadlo.

IK: Pokud se komunisté zřeknou totalitního systému, tak mohou fungovat a již to nejsou komunisté. Práví komunisté usilují o ustavení komunistické společnosti, jelikož je to podle jejich názoru nejlepší společenský systém. Kdo v to nevěří, není komunista. Sociální demokraté, kteří chtějí demokraticky ustavit socialistickou, anebo aspoň sociálně spravedlivější společnost, jsou demokratická strana.

MS: *Vnímáte komunisty jako koření politické scény?*

IK: Když je jich málo, tak ...

MS: *Pozor, ale jejich síla postupem času vzrůstá.*

IK: Pozoruji to. Nyní je to dvacet procent. To bychom museli říci, že nacisté jsou také kořením. Fašisté jsou také kořením. Nutno říci, že není velkých rozdílů mezi nacisty a komunisty. Všechny totalitní strany by se měly zakázat. Oni více méně zakázány jsou, ale ...

MS: *... s komunistickou ideologií se u nás takto nenaložilo a jsou součástí demokratického uspořádání.*

IK: Trochu odstoupili od revolučních proklamací. Nechtěl bych se dožít toho, že by získali absolutní moc.

... Rozlišení komunismu, socialismu a utopie ...

MS: *Ještě bych se zeptal, jak vnímáte slovo socialistický. Marx předpokládal, že kapitalismus přejde v socialismus a socialismus v komunismus. Co si pod socialistickým systémem představujete? V Československu vládla komunistická strana. Ta nesla ideje snu, jenž se měl naplnit. Přeměna totalitní společnosti a moci ustrnula na socialistické úrovni?*

IK: V tom, co teď píšete, se zmiňuji též o Marxovi, říkám, že se ve všem mýlil, a tím se stal slavným. Soudím, že socialistická teorie je výronem ducha, který sedí v knihovně, vysní si svět a protože je to vědec, tak do toho propašuje vědecké argumenty, které jsou ovšem občas mylné. To, že tomu tak je, se prokáže praxí až po letech.

MS: *Dobrá, ale na toto doplácely desítky milionů lidí.*

IK: S tím souhlasím.

MS: *Máme tedy být ostražití, máme ke všemu takovému přistupovat s patričnou opatrností?*

IK: Maximální. Utopie končívají zločiny. V knize Moje šílené století mám pasáž o utopickém myšlení a ukazují, jak klasičtí utopisté ...

MS: *... Campanella, ...*

IK: ... Morus, pokud se někdo přičil jejich konceptu, znali pro něj jediný trest: smrt. Šlo to tak daleko, že například žena, jež bude nosit dlouhé sukně, které by zakrývaly její nehezké nohy, bude odsouzena k smrti. Zkrátka: vymyslím si ideální stát, a kdo jej nepřijme i s jeho absurdními příkazy a zákony, tak mu raději setnu hlavu ...

MS: *To proto, že ohrožuje ideál.*

IK: Jedině s vraždou za zády se dá utopický ideál uskutečnit. Soudím proto, že všechny utopie jsou

ve svých důsledcích zločinné.

MS: *Soudíte, že v současném světě utopie nehrají takovou výraznou roli?*

IK: Dokud současný systém dobře funguje, tak hrozí méně.

MS: *Někdo může říci, že takový utopický je kapitalismus. To proto, že „vše vyřeší trh.“*

IK: Kapitalismus je v tomto ohledu pragmatický. Nemá ...

MS: *... snahu po absolutizaci.*

IK: To proto, že kapitalismus je tržní a trh se mění.

MS: *Zkrátka chvála dynamice.*

IK: Kapitalismus je daleko flexibilnější a není direktivní. V něm jsou jisté zákony, které jsou objektivní. Kdo je umí využít, tak zbohatne. Nikdo nikoho nenutí, aby se do toho pouštěl.

MS: *Je přece na člověku, zdali bude, či nebude podnikat, či ...*

IK: ... bude zaměstnanec.

MS: *Asi by se mělo dbát na to, aby člověk nebyl vykořisťován. Na kritice kapitalismu postavena Marxova teorie ...*

IK: Ano, ale také bychom měli říci, že kapitalismus umožňuje demokracii.

... Zánik komunismu ...

MS: *Dobrá, zřejmě jste byl skeptický, co si mysleli lidé v politice, že komunisté zaniknou, že komunistická ideologie nebude hrát důležitou roli.*

IK: Mohli ji zakázat. Václav Havel byl v tomto benevolentní. Sám si myslím, že by ani po zákazu nezankli. To proto, že by kázali své učení pod jiným názvem. Stejně to svoje revoluční učení naoko trochu přeformulovali. Čím se budeme více vzdalovat od komunistické praxe, tím více lidí bude slyšet na takové ty jejich iluze a utopické nápady. Navíc tím, že jsou v opozici, i tím, že naše společnost myšlenkově spíše upadá, tak budou nacházet hlasy. Jistě jim napomáhá i to, že ve společnosti se rozmáhá korupce. Oni na ni horlivě ukazují. Za jejich vlády byla též korupce, ale měla jinou „tvářnost“ ...

MS: *... a nebylo na ni vidět.*

IK: Ano, a nebyla tak rozsáhlá. Ale kdysi dávno jsem o tom v jedné povídce psal, kolik stálo dostat do správy benzinovou pumpu.

... Demokracie ...

MS: *Rád bych se nyní vrátil k otázce demokracie. Jak uvažujete o této formě vládnutí? Jde o to, že pro její fungování je nutný element – aktivní člověk. Minulý režim podporoval spíše pasivitu.*

IK: Lidé jsou pasivní do dnešních dnů.

MS: *Když vzpomínáte, nepřijímal jste s překvapením, jako by se lidé po roce 1989 probudili? Jako by*

prozřeli, artikulovali, co nechtějí, a poté následoval ústup. Člověk má pocit, že si řekli: „Cosi jsme udělali, změnili jsme systém, ale nyní máme na to profesionály. Zkrátka děmos se v kritických chvílích „probudil,“ ale nyní ...

IK: Myslím si, že je to snad s výjimkou Ameriky s demokracií všude stejné. Běžný člověk si říká, že je to fungující společnost, co bych se do toho pletl, ať se do toho pletou jiní. Jdou k volbám, sledují politické strany. Když politická strana, kterou volí, se dostane k moci, tak jsou víceméně spokojeni a politický proces sledují z povzdálí. Myslím si, že je to dost běžné, pokud společnost funguje. Nebezpečné je, když budí pocit, že páchá další nespravedlnosti či je zcela bez skrupulí, propadla například korupčním manýrám, a neslouží občanům.

MS: *Někdo může říci, že pokud je společnost na šikmé ploše, tak je dobré, aby lidé šli opětovně do ulic. Demokracie snad umožňuje nenásilné převzetí moci.*

IK: To víceméně umožňuje.

MS: *Francis Fukuyama tvrdí, že v roce 1989 bylo ukázáno, že jediný funkční systém je pluralitní demokracie.*

IK: Ano, pokud by s ní lidé byli nespokojeni, tak ...

MS: *Ano, vždyť komunistický režim si také říkal, že je to lidová demokracie.*

IK: Ano, ale lidem lhal. Ne nadarmo tomu říkal Orwell novořeč.

MS: *Co podle vás chybí současné demokracii? Někdo může říci, člověk je znechucen korupčními skandály a lidé se s režimem neztotožňují. Co by podle vás naše demokracie potřebovala k tomu, aby došlo ke kýžené nápravě?*

IK: Potřebovala by odstranit korupčníky a neschopné lidi z míst, kde nyní sedí, a dostat tam lidi slušné. Jednoduše klást nároky na charaktery lidí. To se dnes příliš neděje.

... Paradoxy ...

MS: *Dobrá, jak vnímáte skutečnost, že síla roku 1989 byla taková, že se k moci dostali lidé, kteří byli charakterní.*

IK: Však tam také dlouho nezůstali.

MS: *Ano, „pragmatici“ z Občanského fóra šli do Občanské demokratické strany, zůstali tam lidé, ...*

IK: ... kteří šli do Občanského hnutí.

MS: *Soudíte, že problém se skrývá v tom, že lidé, kteří mají zásady, se odmítají účastnit věcí veřejných?*

IK: Neodmítají, myslím si, že lidé a strany, v nichž byli, vypadli ze hry. Například Občanská demokratická aliance.

MS: *Zřejmě narážíte na lidi jako je Pavel Bratinka, Daniel Kroupa, Michal Žantovský.*

IK: Nechci zmiňovat žádná jména.

MS: *Poté, co odešli z politiky, tak nás reprezentovali.*

IK: Výborné je, že je ani nezavřeli, ani nezlikvidovali. Pragmatici je „vystrčili“.

MS: *Vnímáte to tak, že do politiky nejdou lidé, kteří jsou nositeli hodnot, za nimiž je nějaká práce a kteří nechtějí sloužit vlastní kapse.*

IK: Tam, kde takoví lidé v čele, tak strany ve volbách propadají. Mimo jiné, protože nemají peníze.

MS: *To je například i Strany zelených nebo lidovců.*

IK: Ano, lidovci mají navíc smůlu, že v této ateistické zemi představují v politice křesťanskou linii. U nich je to trochu složitější. Na Moravě, kde je větší religiozita, jsou silní, avšak v Čechách katolická strana asi nemá mnoho šancí.

MS: *Možná bude ... A to díky zkušenosti se stranami jako jsou strany Věci veřejné, tak zase je šance, že se strana lidová dostane do Poslanecké sněmovny.*

IK: To je možné, ale pochybuju, že by mohla příliš uspět.

... Lidé ...

MS: *Pokročme dále. Soudíte, že v politice je důležitý element člověka ... Máme sice strany, které vytvářejí struktury demokracie, ovšem důležitý je člověk. Mnohdy ti, kteří jsou nositeli programu, vizí, v politické oblasti neuspějí. Jaká je podle vás síla člověka v politice a veřejném prostoru?*

IK: Vaše otázka je příliš široce formulovaná. Závisí to na definici, co rozumíte pod pojmem: člověk. Možná by bylo lepší nahradit pojem člověka za občana. Též záleží na určitém charismatu konkrétního člověka. Uvedl bych negativní ne pozitivní příklad. Vezměte si Hitlera. Ten měl jistě charisma. Byl vynikající řečník, dovedl přesně formulovat, co lidi tížilo, a zhloupl během několika let téměř celý národ a dovedl lidstvo na pokraj zkázy. Je to případ osobnosti, která má charisma, řečnické nadání a schopnost formulovat to, co je takzvaně ve vzduchu.

MS: *Byla hospodářská krize.*

IK: Jistěže ano. Příležitost se vždy nalezne. To jsem zmínil negativní charisma. Pak ale existuje kladné charisma. Měl je třeba Václav Havel, možná i proto u některých lidí budil obdiv a u jiných odpor.

MS: *Lidé se mu vysmívali jako idealistovi, snílkovi ...*

IK: Přímou se hovoří o „pravdoláskařství“. Ti, kdo tenhle termín vymysleli, deklarují svoje pohrdání morálními postoji vůbec.

MS: *Pokud měli dost stoupenců, přirozeně se skutečnost promítla do povahy společnosti. Na druhou stranu – zde byli stoupenci Václava Havla, kteří se jeho slovům nevysmívali. Když prezident Havel zemřel, mnozí z nás si uvědomili, že jeho význam překročil hranice země. Snad díky idealismu, který hlásal a jeho naplňování. Jednoduše byl jiný než ostatní.*

IK: Nastolil jste otázku vůdců. Chybí nám pozitivní vůdci. Soudím, že Klaus je příliš pragmatický jemu chybí, ono charisma, které by překročilo úzkou vrstvu stoupenců.

MS: *Avšak Václav Klaus je přijímán v zahraničních kruzích, oslovuje lidi ...*

IK: Osobností nepochybně je, nicméně nemá charisma, které měl Václav Havel.

... Kultivovanost ...

MS: *Někdo by mohl říci, že demokracie je takový systém, díky němuž se kultivovanou formou řeší společenské problémy. Nemáme usilovat o charismatické postavy, ale spíše se snažit, abychom měli dobré mechanismy, které včas a efektivně eliminují toho či ty, kdo by si chtěli hrát ...*

IK: Máte naprostou pravdu. Není to však v rozporu s tím, že můžeme mít charismatické vůdce, kteří si nebudou hrát na nadřazené a budou znát své meze.

MS: *To je nutné pro fungování systému.*

IK: To je pravda jak o Havlovi, tak o Klausovi. U nich nehrozilo, že by nastolili diktaturu. Jestliže si populární osobnost na čelném místě neklade meze, může to být pro demokracii nebezpečné.

MS: *Možná mírně odbočím, ale nabídnu příklad. Když si člověk prochází události doby minulé, tak narazí na konec roku 2000, kdy byla takzvaná „televizní krize“. Lidé se postavili proti způsobu jmenování ředitel veřejnoprávní televize. Občané poukázali na fakt, že způsob, jak byl jmenován, nepatří do demokratické kultury západního stříhu. Lidé tak dokázali svou kultivovanou silou pomoci k nápravě věcí.*

IK: Bylo to zvláštní období. Vzpomínám si, že tam byla paní Bobošíková, ...

MS: *... také pan Hodač. Národ povstal. Lidé naplnili Václavské náměstí. Byl to signál, že byla překročena mez v jednání, jež je ve slušné společnosti nemyslitelné.*

IK: Televize má výhodu, že se jí podařilo zmobilizovat lidi. To proto, že k tomu má patřičné kanály. Soudím, že to byla zajímavá událost, byl jsem přítom.

... Hodnoty ...

MS: *Mírně bych se vrátil. Ve svém uvažování jste se dotkl hodnot, že se lidé vysmívají heslu, které dávalo mravní étos sametové revoluci. Tážu se též, že sám se slovem láska pracujete ...*

IK: ... možná v jiném slova smyslu.

MS: *Bez lásky a pravdy život není možný. Shodou okolností pravda se táhne českým duchovním odkazem a je příspěvkem do evropského myšlení. Co soudíte o lidech, kteří se vysmívají? Jak pravda, tak láska mají konstitutivní povahu?*

IK: Lidé se tomu vysmívají, neboť nesnášejí Václava Havla. Mně některé polemiky s Havlem tohoto typu připomínají polemiky z dob komunismu, kdy se vzaly některé termíny, které byly vcelku pozitivní, avšak naplnily se negativním obsahem a zesměšňovaly se. Je to naprosto nečestné a hlavně potutelný způsob polemiky. Vezmu si slovo láska a začnu se mu posmívat. Můžete se posmívat všemu, co je vznešenější a na ulici dojdete potlesku.

MS: *Není náhodou zesměšňování hodnotných věcí degradováním člověka?*

IK: Pochopitelně, že ano. Lidé, kteří to dělají, si to nemyslí. Oni mají pocit, že Havel je pro ně symbolem slabosti, měkkoty, smířlivosti, nadměrné tolerance, ...

MS: *Měkkoty? Vždyť dokázal vzdorovat komunistickému režimu? Kdo by to vydržel?*

IK: To je pravda.

MS: *Málem jej to stálo život.*

IK: Máte pravdu.

MS: *Dobrá. Bez hodnoty pravdy bychom tedy žít nemohli.*

IK: Mně nemusíte přesvědčovat, já si to také myslím.

MS: *Důležitou hodnotou, kterou jsme též zmínili na počátku našeho dialogu, byla svoboda. Svobod může být několik. Kdo nemohl podnikat, tak jistě přivítal ekonomickou svobodu. Také máme svobodu politickou, tedy možnosti participace. Nestává se náhodou tato svoboda neprávem opovrhována? To proto, že lidé se neúčastní na veřejném životě, neúčastní se možnosti volby.*

IK: Řekl bych, že opovrhovaná není. Lidé si ji váží.

MS: *Když se ale podíváte na poslední výsledky senátních voleb v roce 2012, tak ani ne pětina obyvatelstva využila své právo a je ochotna se účastnit správy věcí veřejných.*

IK: Ani ne pětina. U Senátu ČR je to zvláštní. Od samotného zřízení se šířil názor, že jde o zbytečný orgán, že to stojí pouze peníze, nic z toho nevzejde a instituce nemá žádné pravomoci snad jen, že legislativní proces zdrží. Ale Senát má třeba významné právo jmenovat ústavní soudce ... To je něco, co občan nevnímá jako tak podstatné.

MS: *Nu, ale pokud se člověk má zájem „nazývat“ občanem, tak ...*

IK: Lidé nemají příliš zájem nazývat se občany.

MS: *Nemají? To znamená, že také nechtějí být svobodní v tom pravém slova smyslu.*

IK: Zajděte si do hospody čtvrté kategorie a chvíli sledujte, co lidi zajímá ...

MS: *Někdo může říci: „Sakra, kvůli čemu se zde konaly změny, kvůli čemu jsme se vydali na cestu změny.“*

IK: Dvacet procent lidí volí komunisty, ty musíme odečíst, polovina lidí nejde k volbám, tak ty také musíme odečíst. Zůstane nám těch pár, kteří se změny účastnili, šli do těch ulic, cinkali klíči. Ostatně ti jsou nyní staří, nebo dokonce už zemřeli.

MS: *Myslíte si, že cosi podobného je i za našimi hranicemi?*

IK: Soudím, že když demokracie není v přímém ohrožení, tak spousta lidí se o její osud nezajímá.

MS: *Má jiné preference.*

IK: Ano, mají jiné starosti. Lidé se zajímají, kolik si vydělají, nakolik je ohrožuje nezaměstnanost ...

MS: *To je právě ekonomická svoboda.*

IK: Zkrátka pro většinu lidí to není podstatné. Slušně to funguje, ...

MS: *... ale když ob týden občan poslouchá, kde se co stalo ve věci korupce, tak něco asi normálního není.*

IK: Na to jsou lidé našťvaní ...

MS: *Ne nadarmo se koncem devadesátých let počal razit termín „blbá nálada.“ To, že nejsem účastníkem veřejného prostoru, že se dívám na věci, které se kolem mě odehrávají, tak mohu být naštván sám na sebe.*

IK: To máte pravdu, ovšem takový je stav společnosti. Pro mě osobně byla volební účast skličující.

... Kapitalismus ...

MS: *Pokročil bych dále, třebaže s hodnotami má další téma hodně společného. Je jím kapitalismus. Co jste od něj jako intelektuál, spisovatel očekával od společnosti založené na volném trhu? Působil jste v zahraničí, kde je jeho součástí.*

IK: V roce 1968 jsme uvažovali následně. Hovořím o spisovatelích, kteří o ekonomii měli okrajový zájem. Na to zde byl Ota Šik a jiní. Zastávali jsme názor, že nejkřičivější podniky, banky, by měly zůstat ve vlastnictví státu. Sám to nepovažuji za rozumnou ideu. Stát sám o sobě je zdrojem korupce, byrokracie, ... To jsme si teda představovali během Pražského jara. V roce 1989 tato představa nebyla a ...

MS: *... svět byl jinde ...*

IK: ... a my jsme byli jinde. Kapitalismus je podle mě nejlépe fungující ekonomický systém, s výhradou, že to, co funguje dnes, nemusí fungovat vždy.

MS: *Někdo tvrdí, že definice kapitalismu je do jisté míry obdobná s definicí demokracie v tom ohledu, že jsou to systémy nedokonalé, ale nic lepšího jsme nevymysleli. Demokracie je společenský systém a kapitalismus je hospodářský systém. Zde jde také o to, abychom usilovali o demokratický kapitalismus a ne o kapitalistickou demokracii. Zmiňuji to proto, abychom usilovali o demokracii pro každého - a ne aby demokracie byla pro ty, kdo jsou vlastníky kapitálu.*

IK: Řekl bych, že demokracii, kterou zde máme, a která je na Západě v Americe, tak to je demokracie pro každého. Samozřejmě, když má někdo miliardu v bance, tak je v jiném postavení než někdo, kdo čeká na důchod od státu, neboť nemá peníze na jídlo. Dokud je společnost nerovná, tak nebudou nikdy rovné příležitosti ani životní podmínky pro všechny stejné. Člověk má stejná občanská práva. Když bohatý kapitalista někoho zabije, tak jej budou stíhat stejně jako chudého.

MS: *Nu, ovšem ...*

IK: ... jen asi bude mít lepšího advokáta.

MS: *Ano, ale někdy je rozdíl, když máte schopného advokáta než advokáta ex offio, ...*

IK: Daný viník bude stíhán dle zákona a mělo by být jedno, zdali je chudý či bohatý.

MS: *Zde jde také o to, aby kapitál nevládnul. Ne nadarmo se říká, jeden člověk, jeden hlas.*

IK: Víím, nač narážíte. V zemi tak mohou vládnout banky, ...

MS: *Stačí, když se podíváte na Baťu - usiloval o službu lidem.*

IK: Baťa byl Baťa.

MS: *Není náhodou dobrou inspirací pro současnost?*

IK: To ano, ale ...

MS: ... soudíte, že je to neopakovatelné?

IK: Svým způsobem neopakovatelné. Byl to naprosto výjimečný podnikatel. Navíc mu k úspěchu napomohla i válka. Rozhodně to byla výjimečná osobnost.

MS: Ale nemělo by se říkat, že to nemá opakování.

IK: Vůbec není řečeno, že se nemůže objevit obdobně pozoruhodná osobnost.

... Blahobyt ...

MS: Nu, s kapitalismem souvisí také otázka blahobytu, jeho výše. Kapitalismus se vyznačuje hojností, plánované hospodářství nedostatkem. Sám však jste na toto téma pojednal v provokativní eseji nazvané „Jak přežít blahobyt“. Co je podle vás na blahobytu hanebného?

IK: Můj přístup k problematice naší civilizace byl tak zvaně ekologický. Tázal jsem se, jak má přežít lidstvo, které vysává cenné zdroje a velmi často se chová nesmyslně. Například spalování nafty, naprosto zbytečné ježdění sem a tam je z mého pohledu nesmyslné, jelikož nafta je důležitý a neobnovitelný zdroj. Takto jsem k tématu blahobytu přistupoval. Osobně si myslím, že se dá žít daleko rozumněji, než jak žijeme.

MS: Někdo řekne, že bychom měli důvěřovat trhu, neboť ten zajistí optimální alokaci zdrojů.

IK: Ano, to říkal třeba můj otec, byl vynikající technik. Lidé, tvrdil, vždy naleznou cestu, jak vyřeší problémy, které nastanou. Lidé se nestarají o to, co bude za 30 let, ale starají se o to, co je nyní.

MS: Není toto v Bibli? Ta radí, abychom řešili své problémy, které přináší onen den. Nestarej se o řešení problémů, které budou v daleké budoucnosti.

IK: Nevím přesně, které místo v bibli máte na mysli. Na druhou stranu - i v Bibli promlouvají proroci, kteří varovali před tím, co přijde, když se lidé nenapraví.

MS: Můžeme konstatovat, že usilovat pouze o hmotný blahobyt je pošetilé, třebaže snaha po dohnání byla velká. Naše země byla obklopena bohatými státy - Rakouskem a Německem. Z dlouhodobého hlediska bychom se měli řídit tezí: „Usiluj především o boží království a vše ostatní ti bude přidáno ...“ Člověk se může setkat s postojem, že usilování o hmotný blahobyt je náhražkou deficitu v duchovní stránce života. Zkrátka pokud duchovní stránka není patřičně rozvinuta, tak hmotné slouží jako výplň.

... Intelektuálové ve společnosti ...

MS: Pokročme dále. Rád bych se zeptal, jak vnímáte roli intelektuála ve společnosti?

IK: Spisovatel, intelektuál ... Nejprve se vás musím zeptat, kdo je to intelektuál?

MS: Snad je to ten, kdo používá ...

IK: ... rozum.

MS: Ten snad spisovatelé nepoužívají?

IK: Vždy jsem říkal, aby mi nejprve řekli definici intelektuála. Argumentujete, že je to ten, kdo používá rozum.

MS: *Je to ten, kdo je na rozum „odkázán“.*

IK: Dobrá, ale nyní jste se tázal ...

MS: *... jakou roli má intelektuál před rokem 1989 a poté. Byla tato část společnosti respektovaná?*

IK: Intelektuál, jak mu rozumím, je ten, kdo se s rozumem dívá na společenské problémy. Někjaký vědec, který používá rozum, ale užívá ho k vymezeným cílům v oblasti techniky, se třeba za intelektuála nepovažuje.

MS: *Možná lidé z kavárny Slávie byli intelektuály ...*

IK: Ano, ale to byli povětšinou umělci a ti „neodpovídají“ intelektuálům. Dobrá, jaká je role intelektuálů?

MS: *Jaká byla před rokem 1989 ...*

IK: V době komunistického režimu byla role intelektuálů snadněji vymežitelná. Pro mě to byl zápas s totalitním systémem. To byla hlavní úloha, hlavní poslání. Lze říci, že se to krylo se vším, co jsme dělali v samizdatu až po různé „tajné“ schůzky.

MS: *Nesnažil si minulý režim spisovatele – intelektuály „ochočovat“?*

IK: On se je snažil ochočit. Korumpoval, jak mohl. Víte, intelektuál potřebuje ideál. Ten mu nedal. Z počátku komunistický režim nějaké ideály dával, spoustu lidí také oklamal. Za doby normalizace, když již vše zkrachovalo a ještě byl režim podpořen okupačními silami, už neměl, co by nabídl. Na základě toho režim své intelektuály ztratil. Zkrátka většina skutečných intelektuálů, schopných lidí s režimem zápasila, nebo jej kritizovala. Na své straně neměl skutečné intelektuály.

MS: *Po roce 1989 došlo k obrodě postavení tohoto stavu? Sám Václav Bělohradský dodává, že je to osoba, která je vážená obcí.*

IK: Na chvíli snad ano.

MS: *Domníváte se, že je nutné, aby společnost měla své intelektuály, kteří budou mít korektivní funkci?*

IK: To je jich úloha.

MS: *Soudíte, že síla hlasu spisovatelů před rokem 1989 a dnes je stejná? Ve vašem eseji „Jak přežít blahobyť“ máte povzdech, že těch pohledů na svět je „tolik“, že hlasy i dobrých lidí mohou zapadnout. Je zde přemíra všeho ...*

IK: To je součást blahobytné společnosti. I názorů má tolik, že to zavaluje, ...

MS: *... a nikdo neposlouchá. Lidé si toho ani nevšimnou. Je inflace slov ...*

IK: Přesně.

MS: *Jak si vysvětlujete skutečnost, že minulý režim byl ostražitý k tomu, co kdo říkal. Když člověk říkal pravdu, tak za pravdu šel do vězení a dnes ...*

IK: To máte tak. Když pravdu nesměl nikdo říkat, pak tomu, kdo ji říkal, všichni naslouchali. Když pravdu říká každý, tak mu přestanou naslouchat.

MS: *To s tou pravdou je hodně relativistické, ba nebezpečný ...*

IK: Ne, není to relativistický přístup. Ve chvíli, když je něčeho dostatek, nemusíte na to stát ve frontě.

MS: *Takovým příkladem v minulém režimu byly banány, pomeranče.*

IK: Ano, dnes, když o ně máte zájem a máte peníze, tak si je můžete koupit. Tak je to i s tou pravdou. Jdete a koupíte si ji.

MS: *S pravdou se dobře kšeftuje?*

IK: V knihkupectví si můžete koupit strašně zajímavé knihy, které pojednávají o všech otázkách, které se týkají občana - člověka. Intelektuál toto potřebuje, to si přál.

MS: *Dobrá, ale intelektuál ale také potřebuje patřičnou odezvu ze strany publika.*

IK: Píše a jistě najde někoho, kdo mu to otiskne, ale strašně málo lidí mu na to odpoví.

MS: *Soudíte, že receptivita před rokem 1989 byla ze strany čtenářů větší?*

IK: Samozřejmě.

MS: *Zřejmě je to díky tomu, že každý v současnosti má možnost „stát“ se spisovatelem. V oblast kultury, knih je trh ...*

IK: To ano, ale pořád existuje rozdíl v kvalitě.

MS: *Například nakladatelství Academia netiskne každému.*

IK: To, že tisknu v Akademii, není vůbec dáno kvalitou. Je to dáno tím, že v době, kdy jsem tam začal publikovat, tam byl ředitelem Alexandr Tomský, jenž mě vydával venku ...

MS: *Byl jste vydáván v nakladatelství Rozmluvy.*

IK: Ano, přetáhl mě tam stejně jako Ivana Krause. Ale je to výborné nakladatelství, jsem moc rád, že tam můžu vydávat.

MS: *Člověk, aby dnes oslovil své čtenáře, činí to s menší námahou. Máte-li dobré téma, je-li dobře zpracováno, svou práci umístíte na internet. Máte-li štěstí, můžete se časem stát respektovaným.*

IK: Právě to přispívá k velké inflaci. Navíc na internetu jsou blázniviny, které zaujmou bláznivinou a je to možná čtivější než seriózní práce.

MS: *Položím vám hypotetickou otázku, soudíte, že kdybyste dnes začínal, pokud by zde nebyla čtyřicetiletá cenzura a žili jsme ve standardním západním prostředí, tak byste dosáhl výšek, byť vím, že vaše práce byla oceněna už tím, že jste byl překládán do jiných jazyků ...*

IK: Nevím. Příliš politicky jsem nepsal. Také jsem vyšel v překladech v řadě zemí. Zřejmě to zaujalo jinou než pouze politickou stránkou.

... Ekologie ...

MS: *Nu, je dobré se ještě zeptat na jednu oblast. Jste člověk, jenž má ekologické uvažování. Je podle*

vás lidskou povinností pečovat o planetu? Životní prostředí Československa bylo s jistou nadsázkou charakteristické větou, že vzduch se nedal dýchat a voda pít. Transformace měla pomoci k jeho konsolidaci. Soudíte, že ekologické východisko mělo být jedním ze základních východisek v rámci proměny?

IK: Ano.

MS: *Když se podíváte za hranice k západním sousedům, myslíte si, že máme dost co dohánět?*

IK: Sám jsem to dlouho nesledoval, a tak má odpověď nebude kvalifikovaná. Musím říci, že se toho po roce 1989 udělalo pro čistotu vody i ovzduší dostatek. Do této oblasti se investovaly miliardy.

MS: *Dobrá, ale například vzrostl počet automobilů. V takové Praze je více automobilů na obyvatele než ve Vídni.*

IK: Ano, ale kdyby zde byl takový provoz, jako je ve Vídni či Mnichově, tak by Praha byla totálně neprůjezdná.

MS: *Například vlastnictví automobilu souvisí s konzumním životem, na který si někteří z nás potrpí.*

IK: Sám jej vlastním, ale používám jej jen v případě nutnosti. Moderní svět je tak postaven. V Americe již nejsou v některých částech města už chodníky.

MS: *Vyjděme z naší situace. Jsme ve střední Evropě. Přes Česko vede transit a máme hustou železniční síť. Jak si vysvětlujete fakt, že místo toho, aby se přes nás přepravovaly kamiony, tak jezdí přes dálnici.*

IK: Ano, to je jedna z věcí, za kterou zelení bojovali a bojují.

MS: *Ukazuje se, jaká je zde velká síla betonářské lobby.*

IK: Betonářské? V tomhle případě spíš autodopravců. Společnost není řízena ekology. Chraň Bůh, aby tomu tak bylo. To proto, že by to byla utopická společnost. Je nutné najít kompromis, bylo by dobré na větší vzdálenosti vozit zboží vlaky, je to ekologicky a snad i ekonomicky rozumnější.

MS: *Například ve Švýcarsku je taková spolupráce. Místo toho, abyste jezdil autem, auto dáte na vlak a jedete jím. Po úseku můžete pokračovat zase svým autem.*

... Historie ...

MS: *Rád bych se zeptal na význam historie a vyrovnávání se s ní. Co si pod oním vyrovnáváním představujete? Osvětlujeme tím naše omyly ...*

IK: Vyrovnat se s ní znamená kriticky ji zhodnotit. Tedy, že to bude bez neustálých ohledů, že jsme v tom byli všichni namočení. Jako se Němci začali vyrovnávat s nacismem, tak se musíme vyrovnávat s komunismem. Musíme říci, že to byl zločinný režim, kterému sloužily dvě třetiny lidí. Měli bychom tu službu rozdělit na aktivní a pasivní. Ale ani ty aktivní zřejmě nemá smysl volat před soud.

MS: *Dá se namítnout, že byl přijat zákon o ...*

IK: ... zločinnosti komunistického režimu.

MS: *Psal se rok 1993. Lidé, kteří se podíleli na režimu, odsouzení nebyli. Nádherným příkladem je starý pan Grebeníček, otec současného poslance Grebeníčka ...*

IK: K tomu nedošlo. My jsme se s komunistickým režimem nevyrovnali. Toto nám chybí a je to nedostatek našeho vývoje po roce 1989.

MS: *Někdo může říci, že kdybychom se v tom začali štourat, kdybychom začali komunisty odstraňovat v počátku politických proměn, přechod by nebyl tak hladký. Lidé, kteří měli informace, kapitál, tak by nemohli působit.*

IK: To je pravda. Na druhé straně kandidují na prezidenta lidé, kteří byli v komunistické straně. To už je přespříliš tolerance.

MS: *Myslíte si, že lidé, jež měli napojení na komunistickou stranu, by neměli být na čelných pozicích společnosti.*

IK: Rozhodně ti, kteří byli ve straně po sovětské okupaci. Myslím, že ti by neměli reprezentovat společnost. V dnešní společnosti je dost lidí, kteří nebyli nikdy ve straně. Víím, že ve straně byla spousta lidí, kteří tam lezli s čistě kariéristických důvodů zvláště po roce 1968. To svědčí o jejich charakteru. Takoví by neměli zastávat zodpovědné funkce. Kariérismus je odporný rys.

MS: *Dobrá, jak jste vnímal integraci do západních struktur, to znamená Evropské unie, NATO. Člověk si v paměti může vybavit běh na Západ. Bylo to dle Vás logické vyústění?*

IK: Souhlasím s tím.

... Omyly proměny ...

MS: *Jakých omylů se tato země při budování kapitalismu a demokracie dopustila? Nač byste upozornil?*

IK: Jistě jich bylo hodně, ale nejsem z těch, kdo se jenom na ně zaměřují.

MS: *Jakou vidíte budoucnost této země v rámci spojené Evropy a globalizovaného světa?*

IK: „Tato země byla zemí vzdělaných lidí, dobrých řemeslníků, mnoha odborníků, velice výrazné kultury hudební, literární, výtvarné,“ tvrdil Philip Roth, když jsme se na toto téma bavili, že jsme mimořádně úspěšným malým národem, srovnajte si, říkal, kolik máte výrazných osobností ve srovnání se Švédy, s Finy, Nory, s Belgičany.

MS: *Zmínil jste menší, ale bohaté.*

IK: Philip Roth hovořil hlavně o umělcích.

P.S.:

MS: *Jak jste se osobně účastnil obnovy demokracie a kapitalismu?*

IK: Jako člověk, který celý život píše, tedy sérií článků. Také jsem svolával schůzi PENu, (jehož jsem byl v té době předsedou) na níž byla založena Obec spisovatelů. Také jsem mluvil na řadě schůzí na fakultách a v Národním divadle.

MS: *Účastnil jste se kuponové privatizace, jakožto velké příležitosti obnovy kapitalismu?*

IK: Pouze tím, že jsem využil svou kuponovou knížku. Určitě jsem na této privatizaci nezbohatl.

MS: *Co jste říkal na rozdělení Československa na dvě samostatné republiky? Nepřispělo*

rozdělení k eliminaci slovenského nacionalismu, což vedlo k lepší spolupráci v rámci Visegrádského společenství a také k opětovnému setkání zemí v Evropské unii?

IK: Asi to zní příliš pragmaticky, ale myslím si, že zabránit rozdělení nešlo. Slovensko nemělo s Českem společné dějiny s výjimkou času po první světové válce (do rozdělení) a vzniklo poněkud uměle právě na konci zmíněné války. Zveřejnil jsem před blížícím se rozdělením článek, v němž jsem psal, že samozřejmě v době klidu a míru není zapotřebí v tomto prostoru mít co nejsilnější stát. Ale současná situace nemusí trvat věčně. Zatím trvá a naše vzájemné styky jsou ty nejlepší a není tedy proč truchlit po jednotném státu.